

Pasningsvejledning

Natalmus

Hunnerne hos natalmus har det største antal dievorter (op til 12 par) blandt alle gnavere. I privat hold findes arten *Mastomys natalensis*. Foto: Kenneth Worm

- 1 Dyreart
- 2 Fuldvoksen størrelse
- 3 Forventet levealder
- 4 Anbefalet størrelse og indretning af anlæg eller bur
- 5 Særlige pasningsbehov, herunder krav til temperatur
- 6 Stimulering og behov for motion
- 7 Fodring
- 8 Sociale behov
- 9 Formering, yngelpleje og eventuel neutralisation
- 10 Typiske tegn på sygdom og nedsat trivsel
- 11 Øvrige informationer

1 Dyreart

Mastomys natalensis (synonym: *Praomys natalensis*)

Natalmus (Natal multimammate mouse/rat, natal mastomys, common African rat, African soffturred rat)

Natalmusen er en gnaver (Rodentia) tilhørende familien Muridae (Ægte mus), som er den mest artsrige familie blandt alle pattedyr med mere end 700 arter af mus, rotter, ørkenrotter, pigmus m.fl.

Slægten *Mastomys* omfatter 8 arter (der er dog ikke enighed om klassificeringen), som alle er naturligt udbredt i Afrika. Af dem findes formentlig kun *M. natalensis* i privat hold i Danmark.

2 Fuldvoksen størrelse

Natalmus ligner udadtil lidt den almindelige brune rotte, men er dog ikke tæt beslægtet hermed. Natalmus er mindre end den brune rotte, men større end den almindelige husmus. Kropslængden er ca. 13-15 cm plus halen i knap tilsvarende

Sværhedsgrad:
Lidt krævende

Kort om dyret

- 13-15 cm (uden hale), 60-120 g; hanner størst
- 1-3 år gammel
- Typisk nataktiv, men kan også være aktiv om dagen
- Bur/terrarium min. 90 x 50 cm med rigeligt klatre- og gravemuligheder samt skjul
- Kræver gnavemateriale
- Klatrer og graver godt; kan også svømme
- Kan med rette træning blive tam
- Æder primært frø, frugt og hvirvelløse dyr
- Lever naturligt i sociale grupper; skal altid holdes flere sammen
- Drægtig i ca. 3-3,5 uger og føder typisk 6-12 unger
- **Bemærk:** Uegnet som kæledyr til mindre børn

Udbredelse og levesteder

Natalmus forekommer i stort set hele Afrika syd for Sahara-ørkenen og er formentlig én af de mest almindelige gnaverarter i Afrika. De lever i stort set alle slags miljøer og er meget tilpasningsdygtige.

I landbrugsområder og landsbyer kan den være et alvorligt skadedyr, der spiser afgrøder og forurener mad.

Læs mere i afsnit 11.

længde. Vægten ligger på omkring 60-120 g. Hanner er typisk lidt større end hunner. Kønnene kendes let fra hinanden ved hunnernes tydelige dievorter og kønsmodne hanners testikler under haleroden.

Natalmus' engelske populærnavn ("multimammate" – gældende for alle arter i slægten) skyldes hunnens mange tydelige dievorter på bugen, der kan tælle fra 8-12 par, hvilket er det største antal blandt alle gnavere.

Pelsen er relativt lang, blød og i sin naturlige form gråbrun i farven og lysere på undersiden. Der findes dog i fangenskab mange fremavlede varianter med forskellige populærnavne varierende i farven og med eller uden aftegninger. Halen syner nøgen, men er beklædt med små fine hår.

Ørerne er relativt store, afrundede og opretstående.

3 Forventet levealder

Den typiske levealder for natalmus i fangenskab er 2-3 år, evt. lidt mere. Hanner bliver oftest ældst.

Natalmus ses dog ofte at rammes af kræft, hvilket betyder, at mange individer kun bliver omkring 1 år.

4 Anbefalet størrelse og indretning af anlæg eller bur

Natalmus er i naturen typisk nataktive, men de kan i fangenskab ses at være aktive både dag og nat. Natalmus har deres reder i mørke hulrum, sprækker eller lignende, eller de graver deres eget gangsystem, hvor de kan skjule sig og bygge rede. Natalmus lever i sociale grupper og skal altid holdes mindst to sammen, men helst i harmoniske grupper, hvis pladsen er tilstrækkelig.

Natalmus kan holdes i et bur eller et terrarium med låg af trådnet. Størrelsen for 2-4 individer skal være mindst 90 x 50 cm og 40 cm i højden, men meget gerne større. Ved flere individer øges arealet som udgangspunkt med ca. 10-15 % per ekstra individ, evt. mere efter behov for at gruppen forbliver harmonisk.

Træ er generelt et dårligt burmateriale, da det let suger urin og natalmusene eventuelt kan gnave sig ud. Fordelen ved et terrarium er blandt andet, at der kan anlægges et tykt bundlag, som natalmusene kan grave og rode i, uden at bundmaterialet sviner uden for anlægget (som det vil ske i f.eks. et tremmebur). Derfor anbefales som udgangspunkt et terrarium til disse dyr. Bemærk også, at tremmebure er uegnede ved unger, da de let vil kunne undslippe.

Da natalmus klatrer godt, skal anlægget udnyttes godt i højden med rigelige klatrefaciliteter. Inventaret skal bestå af et netværk af grene i forskellige tykkelser (f.eks. fra bøg, birk, æble- eller pæretræ), rør, klipper/sten og andet, der giver klatremuligheder og skjul. En eller flere redeskasser (f.eks. i træ) skal altid være tilgængelige sammen med rigeligt redemateriale i form af støvfrit hør, halm og/eller neutrale papirstimler. Forskelligt slags legetøj til gnavere kan også være en del af inventaret.

Bundlaget skal bestå af f.eks. sand/jord, spåner, hampestrøelse, bøgeflis eller andre ikke-støvende produkter (ikke savsmuld og granspåner). Mest optimalt er, hvis bundlaget er så dybt og i en type, at natalmusene kan grave gange i det, men som minimum skal der i anlægget altid være gravemuligheder (f.eks. i en kasse).

Anlægget skal placeres over gulvet uden for træk, røg og direkte sol, og med en naturlig belysning i en naturlig døgnrytme (f.eks. dagslys).

Synlige ekskrementer og foderrester fjernes, og frisk drikkevand gives dagligt. Afhængigt af type skal bundmaterialet skiftes ca. 1-2 gange ugentligt (evt. sjældnere i større anlæg), og inventaret aftørres ugentligt, så hygiejnen altid er god. Sæt dog lidt af redematerialet tilbage efter grundig rengøring, så nogle duftstoffer bevares, og

Natalmus findes i mange forskellige fremavlede former med varierende farve og evt. aftegninger. Foto: Vladimír Motycka, Kenneth Worm

Menneske & dyr

Natalmus opdrættes mange steder som foderdyr til slanger og andre krybdyr, og de bruges også som forsøgsdyr.

Brugen af arten som familiedyr er først opstået relativt nyligt.

De natalmus, der findes i privat hold i dag, tilhører samme art og stiller derfor nøjagtig samme krav til hold, aktiviteter og stimuli for at trives i fangenskab - uanset brug.

Lugtfrige dyr?

Natalmus siges ofte at være lugtfrige, men ingen lugtgener forudsætter jævnlig rengøring af deres anlæg.

Hvor ofte anlægget skal rengøres, afhænger af anlæggets størrelse og antal dyr, man har gående. Generelt gælder det, at jo større anlæg med relativt få dyr, des sjældnere rengøring er nødvendigt.

stress hos dyrene på de måde mindskes.

5 Særlige pasningsbehov, herunder krav til temperatur

Natalmus holdes som udgangspunkt bedst indendørs ved stuetemperatur.

Ved brug af terrarier som anlæg skal det altid have et låg af f.eks. trådnet, og det skal stå i et rum med god udluftning, så en tilstrækkelig ventilering af anlægget sikres.

Gnavemateriale som usprøjtede grene skal altid være tilgængeligt for at sikre naturligt tandslid.

6 Stimulering og behov for motion

Natalmus er meget adrætte dyr og gode til at klatre, og rigeligt klatrefaciliteter er derfor vigtigt. Derudover svømmer natalmus relativt godt.

Er bundsubstratet blødt nok, er natalmus også i stand til at grave underjordiske gangsystemer. Natalmus kan eventuelt stimuleres til at grave deres egne huler i jorden ved med vand at fugtiggøre sandjorden i en stor bakke eller i bundlaget.

Forskellige fødeemner kan gemmes rundt omkring i anlægget, både oppe og nede, så natalmusene stimuleres ved at lede efter dem.

Løbehjul (med fast bund, ikke tremmer) kan installeres som supplement til (aldrig som erstatning for) et ellers rummeligt og stimulerende anlæg.

Natalmus kan med den rette træning blive tamme og f.eks. lære at hoppe op i hånden. Træning kan være en stimulerende aktivitet for dyrene og endvidere være en fordel for begge parter f.eks. i forbindelse med håndtering. At gøre natalmus helt tamme kræver dog tålmodig og konsistent træning, og hos nogle individer kan det være svært.

Natalmus må ikke løftes i selve halen, og kun hvis absolut nødvendigt kan der nænsomt og kortvarigt løftes helt inde ved haleroden, mens der støttes under kroppen. Løftes de i halen kan de panikke, evt. bide i forsvar og dreje rundt om sig selv, hvorved halen kan risikere at brække af.

Bemærk, at natalmus meget let kan klemme sig ind gennem selv små revner og sprækker, så har man tamme individer løbende uden for anlægget, skal området sikres for huller, sprækker og lignende, og de skal være under konstant opsyn.

7 Fodring

Natalmus er altædende og æder dermed både vegetabilsk og animalsk føde. Føden består i naturen primært af diverse frø og frugt, suppleret med insekter og andre hvirvelløse dyr. I områder, hvor de lever tæt på mennesker, består natalmusens føde i høj grad af husaffald, opbevaret mad og diverse afgrøder.

Som basisfoder gives en god universal-gnaverblanding suppleret dagligt med lidt vasket frugt og grønt (f.eks. æble, pære, banan, gulerod, diverse kål, broccoli mv.), evt. tørt brød, samt lidt hvirvelløse dyr (f.eks. melorme).

Vitamintilskud kan gives i pulverform strøet over foderet.

Frisk drikkevand skal altid være tilgængeligt.

8 Sociale behov

Natalmus kan med tålmodig og konsistent træning blive tamme. Løft aldrig natalmus i halen, da denne kan risikere at knække af. Foto: Batwrangler

Aggressive natalmus

Selvom natalmus normalt er fredelige dyr, kan nogle individer (specielt hanner) være mere aggressive og finde på at bide.

Det er dog meget afhængigt af avlen, hvorvidt individer har tendens til at blive aggressive.

Det anbefales derfor at forhøre sig om historikken i adfærden hos avlsstammen, før man anskaffer sig natalmus, som man gerne vil kunne gøre tamme og håndtere.

I naturen lever natalmus typisk i familiegrupper, hvor flere familier sagtens kan ses at leve sammen og således danne en koloni. I naturen varierer det, hvorvidt kolonifæller er aggressive over for fremmede individer eller hurtigt accepterer nye individer ind i flokken.

Grundet natalmus' naturligt store sociale behov skal de altid holdes flere sammen, aldrig alene. De trives bedst i grupper, men yngler samtidig meget let, hvorfor man skal holde kønnene adskilt, hvis man ikke ønsker unger. Både grupper af hanner eller hunner kan trives sammen, men hunnerne er typisk mindst problematiske at holde i grupper, og konflikter opstår sjældent, hvis pladsen er tilstrækkelig.

En gruppe vil i fangenskab også ofte relativt let acceptere et nyt individ ind i flokken, selvom man dog altid skal være opmærksom på eventuelle konflikter ved sammensætning.

9 Formering, ynglepleje og eventuel neutralisation

Natalmus yngler meget hurtigt og effektivt, når omgivelserne er gunstige. De kan yngle året rundt med to eller flere kuld årligt, men højsæsonen for yngel er typisk fra slutningen af og til efter regnsæsonen, hvor der er rigelig og lettilgængelig føde. Brunst hos hunnen forekommer ca. hver 7.-9. dag.

Også i fangenskab yngler natalmus meget let og flittigt, så ved hold af han og hun sammen er der næsten garanti for unger. Sammensætning af et par til kontrolleret parringsforsøg sker bedst ved at sætte hunnen ind i hannens anlæg eller på neutralt område. En del af parringsritualet er, at hannen jager hunnen rundt, før de parrer sig, og hertil kræves tilstrækkelig plads og skjul, så hunnen altid har mulighed for at undslippe hannen.

Hunnen kan blive drægtig igen umiddelbart efter en fødsel, hvorfor hun her skal adskilles fra eventuelle hanner, så hun ikke overbelastes. Hunnen kan finde på at æde sine unger, hvis hun er stresset eller eventuelt uerfaren (f.eks. ved de første kuld). En passende redekasse er derfor meget vigtig for at sikre hende og ungerne fred og ro. Er der mange individer i flokken, kan hun eventuelt før fødslen flyttes for sig selv, så omgivelserne er mere rolige.

Drægtighedsperioden er ca. 21-26 dage, og kuldstørrelsen er normalt ca. 6-12 unger, men helt op til 22 unger er set. De mange dievorter, som hunnen har, kan – udover at gøre hunnen i stand til at die et stort kuld – muligvis også skyldes, at natalmus-hunner i naturen deler reder og dier hinandens unger.

De nyfødte unger er blinde, lyserøde og kun sparsomt pelsklædte, og de vejer knap ca. 2 g. Øjnene åbnes efter ca. 2 uger, hvor de også begynder at indtage lidt fast føde ved siden af modermælken. Fravæningen sker i 3-4-ugers-alderen.

Bemærk, at en moder med små unger kan blive mere aggressiv over for såvel mennesker som artsfæller, og hun og ungerne bør få helt ro og fred, indtil ungerne i ca. 4-ugers-alderen er selvstændige og kan fjernes fra moderen.

Kønsmodenhed optræder i ca. 2-3-måneders-alderen, hvor ungerne senest skal fjernes fra deres forældre og skilles i køn for således at undgå, at de parrer sig med hinanden. Avl mellem nærtbeslægtede individer skal altid undgås, da det resulterer i indavl, der kan have negative sundheds- og adfærdsmæssige konsekvenser for afkommet.

Selvom kønsmodenhed kan optræde allerede som et par måneder gamle, bør de endvidere først yngle første gang, når de er fuldtudviklede og har opnået en tilnærmelsesvis fuldvoksen størrelse.

10 Typiske tegn på sygdom og nedsat trivsel

Ved tegn på sygdom, f.eks. diarré, skal dyrlægen hurtigt opsøges, da natalmus hurtigt kan blive dehydrerede og dø som følge heraf.

Natalmus er sociale dyr, der altid skal holdes flere sammen, gerne i grupper, såfremt pladsen er tilstrækkelig. Hunner kan få helt op til 22 unger i ét kuld (dog typisk 6-12 unger), og i naturen ses de at die hinandens unger. Foto: Vladimír Motycka

Uegnet til mindre børn

Natalmus kan gøres tamme, men det kræver oftest en del tålmodighed og jævnlig, konsistent træning.

Derfor er de uegnede som kæledyr til mindre børn.

Forskellige typer kræft er meget normalt hos specielt ældre (men ses også hos yngre) natalmus, bl.a. i mave-tarm-systemet. Nogle kræftformer formodes at være arvelige, mens andre typer muligvis primært forårsages af miljømæssige faktorer (f.eks. pådragelse af en virus). Den høje forekomst af kræft skyldes formodentligt, at mange natalmus, som i dag bruges som familiedyr, oprindeligt stammer fra individer brugt som forsøgsdyr, hvor man bevidst har fremavlet visse træk, heriblandt tendensen for kræft, for således at kunne studere tilstandene.

Natalmus kan også have speciel tendens (i forhold til andre gnavere) til at rammes af slidgigt.

Nogle fremavlede varianter kan lide af arvelige sygdomme eller defekter, som nedsætter deres trivsel. Det anbefales altid kun at anskaffe sig og avle på natalmus, som er sunde og raske.

11 Øvrige informationer

Udbredelse og levesteder

Natalmus menes oprindeligt at stamme fra savanne-miljøet i det sydlige Afrika, men arten er i dag udbredt i hele Afrika syd for Sahara-ørkenen med undtagelse af Afrikas sydvestligste del. Den er formentlig én af de mest almindelige gnaver-arter i Afrika. De lever i stort set alle slags miljøer fra skov, savanne, græs/buskesteppe til landbrugsområder, haver og landsbyer. De forekommer dog ikke i byer, formentligt fordi de her udkonkurreres af den introducerede og mere aggressive sorte rotte (*Rattus rattus*). Arten er, udover meget hyppigt forekommende, tilpasningsdygtig og lever også helt tæt på mennesker (i nogle områder kun tæt på mennesker), hvorfor den på ingen måde er truet (IUCN: Least concern).

Flere informationer

For kontakt til praktikere forhør dig hos Dansk Primat Sammenslutning – Foreningen for Exotiske Pattedyr (www.aber.dk).

Natalmus spreder sygdomme

Natalmus i naturen fungerer som vært for Lassa virussen, som ved smitte (fra husholdningsartikler eller mad inficeret via natalmus' urin og ekskrementer) forårsager den potentielt dødelige Lassafeber hos primater, inklusive mennesker. Symptomerne på Lassafeber minder meget om dem for malaria og ebola.

Lassa virussen forekommer kun naturligt i Vestafrika, hvor den er vidt udbredt, men via turisme og smitte mellem mennesker (f.eks. ved hospitalsophold) er der også set tilfælde af sygdommen andre steder i verden.

Der findes ingen vaccine eller behandling, og virussen vil ved smitte blive i kroppen, blandt andet i sæd. Symptomerne kan dog behandles.

Vilde natalmus har desuden været med til at sprede pest rundt i Afrika ved at fungere som vært for inficerede lopper, som blev indført med den sorte rotte (*Rattus rattus*) til det sydlige Afrika omkring år 1900.

